

УДК 338.45: 639. 2/3

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА РИБНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Н.І. Смирнюк, І.В. Буряк, Л.В. Товстенко, В.В. Чернік

Інститут рибного господарства УААН, м. Київ

*Проведено аналіз виробництва рибної продукції та вітчизняного експорту за період
2005–2008 рр.*

З переходом України до ринкової економіки головне завдання постає у створенні сприятливих умов для нарощування виробництва конкурентоспроможної рибної продукції з метою гарантування продовольчої безпеки країни та задоволення потреб населення.

Аналіз ситуації, що склалася в останні роки на рибному ринку України вказує на тривожні тенденції в плані забезпечення населення України рибопродукцією вітчизняного виробництва. Причи-

ни гальмування розвитку виробництва рибної продукції поки що залишаються. Це зумовлено, насамперед, швидкими темпами морального та фізичного зношення основних фондів підприємств, погіршенням технічного стану обладнання на рибопереробних підприємствах, модернізація якого відбувається дуже низькими темпами, використанням застарілих технологій, значним дефіцитом потужностей з базової переробки риби, що в свою чергу призводить до

недостатнього використання сировини, погіршення якості рибної продукції, яка не завжди відповідає міжнародним стандартам, недостатнього використання відходів основного виробництва.

Тому зараз в умовах нестабільності економічної ситуації виникає потреба у наукових дослідженнях з питань вивчення сучасного стану внутрішнього рибного ринку та розвитку вітчизняного виробництва рибної продукції.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Теоретичною основою досліджень являються наукові праці вітчизняних учених з економічних питань АПК. Для проведення досліджень були використані результати виробничої діяльності та статистичної звітності підприємств рибної галузі України, дані Держкомстату України, інформаційної мережі Інтернет. Дослідження проводили за загальноприйнятими в економіці методиками із застосуванням монографічного, економіко-статистичного та інших методів досліджень.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Як показали дослідження, за період з 2005 по 2008 р. обсяг внутрішнього рибного ринку України збільшився на 25,8% і становив 755 тис. т. Однак частка рибопродукції вітчизняного виробництва займає лише 23% загального обсягу, решта — це імпорт.

Аналіз вказує на низькі темпи зростання виробництва рибної продукції в Україні. Так, якщо за досліджуваний період вітчизняне виробництво зросло на 5,2%, то обсяги імпорту збільшились на 34,3%.

Дані свідчать, що у 2008 р. виробництво рибної продукції в Україні становило 197,69 тис. т, більш ніж половина з якої — готова або консервована продукція (111,7 тис. т, або 56,5%). За період 2005–2008 рр. обсяги її збільшились на 15,5% (табл. 1). Зростання відбулось за рахунок росту виробництва рибних консервів, а саме на 20,9% — від 69,5 тис. т у 2005 р. до 84,1 тис. т у 2008 р., тоді як випуск готової рибної продукції залишився майже на тому самому рівні — відповідно 24,8 та 24,4 тис. т.

Зросло виробництво готової та консервованої продукції з ракоподібних, моллюсків та інших водяних безхребетних, а саме від 2,2 тис. т у 2005 р. до 3,3 тис. т у 2008 р., тобто у 1,5 раза. Разом з тим випуск кормового рибного борошна за досліджуваний період значно зменшився — майже на 27% і становив у 2008 р. 7,47 тис. т.

Обсяг виробництва харчової риби та морепродуктів за період 2005–2008 рр. зменшився на 3%. Як показали дослідження, переробні рибні підприємства значно менше стали випускати свіжі та морожені рибні продукти. Так, виробництво риби мороженої скоротилось за досліджуваний період на 16% (від 39,7 тис. т у 2005 р. до 33,3 тис. т у 2008 р.), а мороженого рибного філе — у 4,7 раза (відповідно від 1,18 до 0,25 тис. т).

Разом з тим збільшився випуск продукції товарної позиції за НПП 15.20.13 “Риба сушена, солена або у розсолі; риба гарячого або холодного копчення; рибні борошно, порошок та гранули, придатні для харчування” на 18,6% (від 33,62 тис. т. у 2005 р. до 39,85 тис. т у 2008 р.), при цьому риби копченої відповідно на 41,3% (від 9,27 до 13,1 тис. т); оселедців солоних — на 10,7% (від 7,72 до 8,55 тис. т); риби сушеної та в’яленої — від 2,2 до 5,06 тис. т, тобто у 2,3 раза.

Аналіз виробництва рибної продукції в регіональному розрізі свідчить, що найбільша частка в загальному обсязі у 2008 р. припадала на підприємства м. Севастополь (23,4%, або 46,2 тис. т) та АР Крим (20,4%, або 40,3 тис. т), де зосереджено найбільш вагомі океанічні рибодобувні та берегові рибопереробні підприємства галузі, а також підприємства Одеської (13%, або 25,6 тис. т) та Дніпропетровської (6,3%, або 12,4 тис. т) областей. Ряд областей, з рівнем виробництва від 4 до 7,3 тис. т, включав у себе Донецьку (4 тис. т), Івано-Франківську (4,2 тис. т), Херсонську (4,4 тис. т), Вінницьку (4,6 тис. т), Київську (5,7 тис. т), Харківську (6,1 тис. т) та Черкаську (7,3 тис. т) області. До групи з обсягом виробництва від 1 до 2,2 тис. т увійшли: м. Київ (1 тис. т), Рівненська (1,3 тис. т), Закарпатська (1,4 тис. т), Житомирська (1,7 тис. т), Чернігівська (1,8 тис. т), Полтавська (2,1 тис. т) та Чернівецька

Таблиця 1. Випуск рибної продукції в Україні за 2005–2008 рр., тис. т

Вид продукції за НПП	Роки				2008 р. до 2005 р. у %
	2005	2006	2007	2008	
Всього по Україні	187,84	173,87	186,83	197,69	105,2
I. Харчова риба та морепродукти, всього	80,88	75,36	71,15	78,50	97,1
в т.ч.:					
15.20.11. Філе рибне та м'ясо риб інше без кісток, свіжі чи охолоджені печінка, ікра і молочко риб	0,234	0,302	0,118	0,065	31,8
15.20.12. Риба, філе рибне, м'ясо риби інше, морожені; печінка, ікра і молочко риби морожені	44,8	44,1	33,04	33,65	75,1
з яких:					
риба морожена	39,7	43,2	32,5	33,34	84,0
філе рибне	1,18	0,61	0,43	0,25	20,9
15.20.13. Риба сушена, солоні або у розсолі; риба гарячого або холодного копчення; рибні борошно, порошок та гранули, придатні для харчування	33,62	30,15	34,7	39,85	118,6
з яких:					
риба копчена, включаючи філе	9,27	8,70	10,65	13,1	141,3
риба сушена, в'ялена	2,2	2,75	4,28	5,06	230
оселедці солоні	7,72	7,67	8,95	8,55	110,7
15.20.15. Ракоподібні морожені; молюски та інші водяні безхребетні, морожені, сушені, солоні чи в розсолі; борошно, порошок, гранули з ракоподібних, придатні для вживання людиною	2,23	0,807	3,29	4,93	221
II. Готова або консервована рибна продукція, всього	96,72	90,04	109,07	111,72	115,5
15.20.14. Риба приготовлена чи консервована іншим способом; ікра та її замітники, вироблені з ікри інших риб	94,53	86,84	106,57	108,44	114,7
з яких:					
готові рибопродукти з різних видів риб	24,80	17,59	24,43	24,36	98,2
консерви рибні	69,5	69,25	82,14	84,08	120,9
15.20.16. Готові або консервовані ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні	2,19	3,20	2,5	3,28	150
III. Нехарчова рибна продукція (рибне борошно)	10,24	8,47	6,61	7,47	72,9

(2,2 тис. т) області. Найнижчий випуск рибної продукції у 2008 р. (менше 1 тис. т) спостерігався у Луганській (0,97 тис. т), Волинській (0,66 тис. т), Львівській (0,53 тис. т), Сумській (0,32 тис. т), Миколаївській (0,26 тис. т) та Тернопільській (0,031 тис. т) областях.

Дослідження показали, що виробництво риби мороженої (включаючи філе) зосереджено в основному в м. Севастополь (18,3 тис. т), АР Крим (3,7 тис. т), Запорізькій (4,7 тис. т), Херсонській (3,6 тис. т) та Донецькій (1,7 тис. т) областях. Що ж стосується випуску рибопро-

дукції товарної позиції за НПП 15.20.13 “Риба сушена, солонна або у розсолі; риба гарячого або холодного копчення; рибні борошно, порошок та гранули, придатні для харчування”, то виробництво цих видів продукції відбувалося у всіх, крім Закарпатської області, регіонах України. Найбільшими виробниками були Дніпропетровська (5,4 тис. т), Київська (5,4 тис. т.), АР Крим (4,3 тис. т), Харківська (3 тис. т) та Одеська (2,3 тис. т) області.

Як свідчить аналіз, найвагомішими виробниками готової та консервованої продукції у 2008 р. були підприємства АР Крим — 28 тис. т, або 26% усього випуску та м. Севастополь — 22,1 тис. т (20,3%). В асортименті переважали консерви з різних видів риб (кільки або шпроту, сардин, сардинели, скумбрії та ін.).

Згідно з даними статистичних спостережень у 2008 р. виробництво кормового рибного борошна в Україні здійснювалось переважно на підприємствах АР Крим та м. Севастополь. Більш ніж половину цього виду продукції (3,8 тис. т) випустили у м. Севастополь, решту — 3,3 тис. т в АР Крим.

Політика кожної держави повинна бути спрямована на нарощування обсягів власного виробництва та збільшення експорту продукції. Однак, на жаль, як свідчать статистичні дані, за останній час експорт рибної продукції з України значно скоротився — від 33,9 тис. т у 2003 р. до 24,2 тис. т у 2008 р., або майже на 30%. Основні причини зменшення обсягів вилову риби та морепродуктів — у високих митних ставках, а також якості готової та консервованої продукції, яка не завжди відповідає міжнародним стандартам.

Аналіз свідчить, що, починаючи з 2004 року, поставки рибної продукції з України стабілізувались і перебували в середньорічних обсягах 20–24 тис. т. Однак слід зазначити, що при цьому змінилась структура експорту. Так, якщо у 2003 р. основу експорту становила морожена риба (близько 80%), то, починаючи з 2004 р., поставки мороженої риби, включаючи філе, різко знизились — від 26,6 тис. т у 2003 р. до 6 тис. т у 2004 р., тобто у 4 рази. За статистичними даними, у 2008 р. мороженої рибної продукції з України було експортовано лише 0,055 тис. т (табл. 2). Водночас у структурі

Таблиця 2. Обсяги експорту рибної продукції в Україну за 2003–2008 рр., т

Товарні групи та позиції за УКТ ЗЕД	Рік	Всього	У тому числі									
			Країн СНД	Інших країн	з них					Невизначених країн		
					Європи	Азії	Африки	Америки	Австралії			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Всього експорт рибної продукції	2003	33962,0	7675,8	25460,3	10220,6	276,1	13859,2	220,6	884,0			
	2004	17482,4	11160,9	6321,5	1563,3	273,1	965,0	1486,5	2164,5			
	2005	20654,7	12617,0	8037,7	452,8	157,3	0,1	5327,0	2100,6			
	2006	22004,1	13340,0	8664,1	721,9	269,2		7599,9	73,2			
	2007	25958,2	21145,0	4813,2	224,7	284,8		4297,0				6,8
	2008	24218,5	23625,1	593,4	212,1	133,7	4,5	234,0	0,4			8,8

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
0300. Риба і рако- подібні та інші водяні безхребетні	2003	26765,0	1835,2	24103,9	9840,8	185,7	13098,9	145,4	833,1	
	2004	7009,7	923,3	6086,4	1556,4	154,3	963,7	1378,3	2164,5	
	2005	8308,7	564,1	7744,6	390,4	77,9	0,04		5192,9	2083,5
	2006	8137,6	181,4	7956,3	285,9	161,3			7436,0	73,2
	2007	4949,1	402,8	4546,3	217,4	204,1			4124,6	0,17
	2008	641,6	358,9		210,7	47,1	0,2		24,7	0,05
	2003	34,10			34,10					
	2004									
0301. Жива риба	2005									
	2006									
	2007									
	2008	0,006				0,006				
	2003	173,1			113,8	45,10			14,20	
	2004	220,4	73,34	147,08	57,1	89,98				
	2005	84,1	7,40	76,72		76,72	0,016			
	2006	62,2		62,15		62,14			0,015	
0302. Риба свіжа, охолоджена, крім рибного філе	2007	45,3	0,02	45,23		45,23				
	2008	40,7	0,062	40,65	0,1	40,52			0,029	
	2003	25733,5	1672,0	23235,5	9392,4	8,8	13098,9	29,0	706,40	
	2004	5038,7	552,3	4486,3	1058,6	5,5	963,66	486,5	1972,0	
	2005	7087,6	199,9	6887,7	86,3	0,1		4724,3	2077,0	
	2006	7516,1	104,7	7411,4	27,6	78,0		7233,4	72,4	
	2007	3974,5	70,3	3904,2				3904,2		
	2008	22,6	21,2	1,4	0,3	0,8	0,01	0,3	0,04	
0303. Риба морожена крім рибного філе										

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
0304. Філе рибне та інше м'ясо риб	2003	348,0	153,7	194,3	100,4			93,9		
	2004	913,6	290,1	623,4	163,2			460,2	130,8	
	2005	875,0	337,5	537,5	73,3			0,01	464,3	
	2006	200,2	40,0	160,17	20,2				140,0	
	2007	255,4	141,3	114,2	14,0				100,2	
	2008	32,6	0,2	32,5	8,2		0,1	0,1	24,1	
	2003	144,3	9,1	135,2	0,2		126,8		8,2	
0305. Риба сушена, солена або у розсолі	2004	142,3	0,3	142,0	0,1			21,4	61,7	
	2005	9,7	0,1	9,6	0,0			2,1	6,4	
	2006	49,5	17,4	32,1			1,0	0,017	10,2	
	2007	147,7	133,9	13,9			21,2		0,8	0,15
	2008	245,6	239,5	6,0			13,7			0,12
	2003	9,8		9,8			5,4	0,068	0,3	0,01
	2004	431,6	3,2	428,4	18,4				410,0	
0306. Ракоподібні живі, охолоджені, морожені, сушені	2005	24,7	3,9	20,8	19,6			1,24		
	2006	60,5	4,7	55,8	3,6			52,3		
	2007	288,6	13,3	275,3	10,0		145,2		120,2	
	2008	20,7	20,6	0,1	0,04		0,02			
	2003	322,2	0,4	321,9	190,1		5,0		0,08	126,70
	2004	263,1	4,0	259,1	258,9				0,17	
	2005	227,5	15,3	212,3	211,2		0,02		1,0	
0307. Моллюски та інші водяні безхребетні	2006	249,3	14,7	234,6	234,5		0,002		0,08	
	2007	237,6	44,1	193,5	193,4		0,001		0,08	0,02
	2008	279,4	77,3	202,1	201,8		0,24		0,04	0,002

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1604. Готова або консервована риба	2003	5536,6	5237,9	298,7	134,2	89,5	0,02	75,0		
	2004	10008,1	9799,6	208,5	3,7	95,2	1,30	108,2		
	2005	11660,2	11430,1	230,2	0,1	78,8	0,022	134,2	17,1	
	2006	12583,6	12317,4	266,2	0,20	102,5		163,5		
	2007	19796,5	19554,4	242,0	6,0	57,1		172,3		6,6
	2008	23179,7	22869,1	310,6	1,4	86,6	4,4	209,3	0,3	8,6
1605. Готові або консервовані ракоподібні	2003	324,0	322,7	1,3	0,15	0,9		0,23		
	2004	441,2	435,2	6,0		6,0		0,02		
	2005	597,4	596,7	0,7	0,02	0,7		0,37	0,05	
	2006	462,4	456,5	5,9	0,06	5,5				
	2007	486,4	462,8	23,6	0,01	23,6				0,01
	2008	389,3	389,2	0,1	0,09	0,001		0,03		0,001
23012. Боршно, гранули з риби, ракоподібних	2003	1336,4	280,0	1056,40	245,40		760,3		50,9	
	2004	23,4	2,7	20,7	3,1	17,5				
	2005	88,4	26,2	62,2	62,2					
	2006	820,5	384,7	435,8	435,8					
	2007	726,3	724,9	1,3	1,3					
	2008	7,9	7,9							

експорту починає зростати частка готової та консервованої рибної продукції — від 17,4% у 2003 р. до 95,8% у 2008 р.

Як показали дослідження у 2008 р., українська рибна продукція експортувалась практично у всі частини світу. Головні країни призначення — країни СНД (97,6% від усіх поставок, або 23,63 тис. т). Основу поставок становила готова та консервована рибна продукція — 22,87 тис. т. Крім того, було експортовано готових та консервованих ракоподібних, моллюсків та інших водяних безхребетних 0,39 тис. т та рибопродукції товарної групи 0305 “Риба сушена, солена або у розсолі, риба гарячого або холодного копчення” — 0,24 тис. т. Головними споживачами української рибної продукції були Російська Федерація (16,02 тис. т) та Казахстан (2,88 тис. т) — відповідно 15,44 та 2,75 тис. т поставки готової або консервованої рибної продукції.

Обсяги експорту до інших країн світу були досить незначними: Америка — 0,23 тис. т, Європа — 0,21, Азія — 0,13 тис. т. Як свідчить аналіз, за період з 2003–2008 рр. поставки з України

зменшились загалом від 25,5 тис. т у 2003 р. до 0,59 тис. т у 2008 р., у тому числі до Європи (від 102,2 до 0,21 тис. т), Азії (від 0,28 до 0,13 тис. т), Африки (від 13,86 до 0,005 тис. т), Австралії (від 0,9 тис. т до 380 кг). Обсяги експорту рибної продукції до країн Америки залишилися майже на тому самому рівні.

ВИСНОВКИ

Ситуація, що склалася нині на вітчизняному рибному ринку, потребує невідкладних докорінних змін. В Україні, на жаль, ще недостатньо рибообробних підприємств з широким асортиментом рибопродукції, яка б відповідала міжнародним стандартам якості. Необхідні кардинальні заходи з боку держави для створення умов модернізації вітчизняного рибпромислового комплексу — сприяння впровадженню нових прогресивних технологій виробництва, організації та функціонуванню рибних оптових ринків та бірж, спеціалізованих магазинів, налагодження тісних зв'язків між виробниками та торгівлею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рибне господарство України: Статистичний збірник / Державний комітет статистики України. — К., 2006.
2. Смирнюк Н.І., Буряк І.В., Загороднюк А.О., Марценюк Н.О. Сучасний стан рибної галузі України та вітчизняного ринку рибної продукції // Рибне господарство. — К., 2005. — Вип. 64. — С. 143–153.

ПРОИЗВОДСТВО РЫБНОЙ ПРОДУКЦИИ В УКРАИНЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Н.И. Смирнюк, И.В. Буряк, Л.В. Товстенко, В.В. Черник

Проведен анализ производства рыбной продукции и отечественного экспорта за период 2005–2008 гг.

THE MODERN STATE OF PRODUCTION OF FISH PRODUCTS IN UKRAINE

N. Smirnyuk, I. Burak, L. Tovstenko, V. Chernik

The analysis of production of fish products and native export for period 2005–2008 is conducted.